

DE PLICHT OM ANDEREN NIET TE SCHADEN

Het enige doel waarmee het gerechtvaardigd is om macht uit te oefenen op een lid van een beschaafde gemeenschap tegen zijn wil is om schade aan anderen te voorkomen. John Stuart Mill

Alles mag zolang je geen schade berokkent aan voelende wezens – dat is het kernprincipe van groen liberalisme. Waar klassiek liberalisme de morele cirkel beperkt tot mensen die in het heden leven en discrimineert jegens toekomstige generaties en niet-menselijke dieren, doet groen liberalisme dat niet.³ Groen liberalisme is een poging om de morele blinde vlekken van liberalisme weg te werken terwijl de kern van liberalisme – individuele vrijheid – bewaard blijft. Groen liberalisme is de uitbreiding van de morele cirkel van alleen mensen (antropocentrisme) naar alle voelende wezens (sentientisme).⁴

Wij schaden anderen, zowel door wat we doen maar tevens door wat we nalaten.⁵ Mensen menen van zichzelf dat ze fatsoenlijke en moreel verantwoorde burgers zijn, maar vriendelijke en fatsoenlijke mensen kunnen onnodig leed veroorzaken, of falen om onnodig leed te verlichten terwijl ze dat hadden gekund.⁶ Wij kunnen reflecteren over ons handelen en dat maakt ons morele wezens.

In de praktijk accepteren wij echter zonder reflectie wat normaal en sociaal geaccepteerd wordt in onze cultuur, waarin we bij toeval geboren zijn als de persoon die we zijn. De dingen hadden anders kunnen lopen. Zonder reflectie accepteren we de morele standaard in onze cultuur, zoals die ons verteld is. Toch kunnen we onszelf inleven in een andere persoon op een andere plek in een andere tijd.

De term groen liberalisme is geïntroduceerd door de filosoof Marcel Wissenburg in *Green liberalism. The free and green society* (1998).⁷ De term wordt thans gebruikt om liberalisme met oog voor het milieu aan te duiden. Het groen liberalisme in dit manifest gaat echter een stap verder door niet alleen de belangen van toekomstige generaties en daarmee de natuur te incorporeren, maar ook de belangen van niet-menselijke dieren. Antropocentrisme (alleen mensen in de morele cirkel) wordt uitgebreid tot sentiëntisme (alle voelende wezens in de morele cirkel). Groen liberalisme streeft ernaar om de schade die door de menselijke soort aan de natuur wordt toegebracht te voorkomen of te minimaliseren en om te helpen bij het herstel van beschadigde gebieden.

LEVENSEXPERIMENTEN

Omdat de mensheid onvolmaakt is, is het nuttig dat er verschillende meningen zijn, daarom dienen er verschillende levensexperimenten te zijn die vrije ruimte moeten geven aan varianten in karakter, zonder dat anderen geschaad worden, zo moet de waarde van verschillende manieren van leven in de praktijk bewezen worden, voor iedereen die het wil proberen. John Stuart Mill

Vanuit het liberale perspectief om anderen geen schade te berokkenen en vanuit respect voor de vrijheid van het individu, zijn de meeste manieren van leven, of zoals Mill het noemt, levensexperimenten, een morele mislukking. De geschiedenis van de mensheid is een treurige geschiedenis van oorlog, wreedheid, moord, onderdrukking, verkrachting, marteling, kortom onnodig leed. De wereldbevolking groeit exponentieel sinds de Industriële Revolutie en helaas is het aantal slachtoffers in absolute aantallen eveneens exponentieel toegenomen.⁸ De twintigste eeuw was in absolute aan-

tallen slachtoffers de bloedigste eeuw in de geschiedenis, met de twee wereldoorlogen, de lange lijst lokale oorlogen en de gruwelijke dictaturen. Ondanks deze ziekmakende feiten, zijn er voor het eerst in de geschiedenis eilandjes van vreedzaam liberalisme waarin individuen vrij en gelijk zijn.

Deze liberale democratieën van na de Tweede Wereldoorlog, zoals België, Zweden, Duitsland, Nederland, de Verenigde Staten en Australië zijn uitzonderingen in de geschiedenis. De standaardmodus van de mensheid is wreedheid, inperking van de individuele vrijheid en oorlog. Er zijn vreedzame intermezzo's, zoals de Tokugawa Periode in Japan (1603-1868), maar daar was dan weer sprake van een autoritair regime met weinig ruimte voor individuele vrijheid. Helaas zijn liberale democratieën anomalieën in de geschiedenis.⁹ Er is geen ander politiek systeem dat de vrijheid van het individu garandeert. Vanuit moreel perspectief zijn politieke systemen die waarde toekennen aan de vrijheid van het individu moreel superieur aan systemen die dat niet doen. Dit wordt duidelijk wanneer je je voorstelt dat je zelf iemand bent wiens individuele vrijheid niet wordt gerespecteerd, dat jij bijvoorbeeld een dissident bent, een ongewenst persoon of lid van een culturele, seksuele of etnische minderheid die wordt onderdrukt door de meerderheid.

De vrijheid van het individu is een meetlat om sociale experimenten te beoordelen op hoe deze bijdragen aan de kwaliteit van leven van alle betrokkenen. Zijn er slachtoffers van wie de individuele vrijheid niet wordt gerespecteerd?¹⁰ Een checklist maakt dit duidelijk. Worden de individuele vrijheden van kwetsbare groepen gerespecteerd zoals die van:

- Vrouwen
- Homoseksuelen
- Politieke opposanten
- Etnische minderheden

- Gelovigen van niet-dominante religies
- Vrijdenkers
- Kinderen
- Gevangenen
- Mensen met een mentale handicap
- Mensen met een lichamelijke handicap
- Werklozen
- Excentriekelingen

Met deze checklist wordt het duidelijk dat de recente sociaal-liberale democratieën uniek zijn in de geschiedenis. Er is echter een verder uitgebreide versie nodig waarbij er oog is voor vergeten slachtoffers: groen liberalisme.

HET GROTE PERSPECTIEF

Laten we ons voorstellen dat we ergens vanuit het universum kijken naar het gezwoeg van het menselijk bestaan en dan reflecteren op het succes en falen van sociale experimenten.

Planeet Aarde maakt deel uit van het planetaire systeem dat met de andere planeten om de zon cirkelt. Die ster, de zon, is slechts een van de 200 tot 400 miljard sterren in ons sterrenstelsel en er zijn nog eens 1000 miljard sterrenstelsels die allemaal uit elkaar bewegen in een expanderend universum.¹¹ Op onze planeet heeft zich leven ontwikkeld en één soort, *Homo sapiens*, die zo intelligent is geworden dat ze erin is geslaagd haar eigen genese te ontdekken.¹² Het heeft zo'n 200.000 jaar geduurd voor mensen in staat waren de geschiedenis van het universum en de evolutie van het leven te achterhalen.¹³ Charles Darwin zette in *On the origin of species* (1859) als eerste een met empirische feiten ondersteunde theorie uiteen over hoe de diversiteit van levensvormen is ontstaan. Vanuit het perspectief van het leed is het een verschrikkelijk

verhaal, of zoals de dichter Alfred Tennyson het stelde ‘*nature, red in tooth and claw*’.¹⁴ Darwin betoogt in zijn boek *The descent of man* (1871) dat mensen slechts één soort zijn in de stamboom van het leven. Sinds de industriële revolutie zijn mensen er in toenemende mate in geslaagd om Aarde te domineren en te plunderen. Wij zijn despotisch met ecosystemen omgesprongen en nu worden we geconfronteerd met een ongekende ecologische crisis.¹⁵ Op de korte termijn zijn onze groei en welvaart succesvol. Andere soorten sterven echter uit met een ongekende frequentie die maakt dat biologen spreken over de zesde massa-extinctie¹⁶ – de eerste door mensen veroorzaakte massale uitroeiing. Mensen zijn een succesvolle maar destructieve diersoort.

Mensen zijn Aardelingen, net als andere levende organismen op Aarde. Wij delen deze planeet met hen. Een klein deel van de Aardelingen heeft het vermogen pijn en plezier te ervaren. Het ervaren van pijn en plezier (sentiëntisme) is niet hetzelfde als het reageren op stimuli, zoals bij planten het geval is. Om pijn en plezier te kunnen ervaren is een centraal zenuwstelsel nodig dat zich van die ervaringen bewust kan zijn. Zoogdieren, vogels en vissen¹⁷ zijn voelende wezens.¹⁸ Het is nog niet helder in welke mate garnalen¹⁹ pijn kunnen ervaren, maar in het geval van twijfel geldt het voorzorgsprincipe.²⁰

Mensen kunnen hun aantal beheersen, in theorie althans. Anticonceptiva en seksuele voorlichting zijn sinds de jaren 1970 beschikbaar in een groot deel van de westerse wereld. Toch neemt de wereldpopulatie toe. De prognose is dat er in 2050 9,8 miljard en in 2100 11,2 miljard mensen de planeet zullen bevolken.²¹

We kunnen de totale hoeveelheid leed in de wereld doen toenemen of afnemen. Door reflectie kunnen wij ernaar streven het leed in de wereld te verminderen. Ten eerste omdat we empathische wezens zijn en, ten tweede, omdat we zelf niet willen lijden.